

Virgil Tănase – radiografia unui scriitor oniric

Conf. univ. dr. BARNA Iuliana
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract. *In the "exile" state of mind, Virgil Tănase accepts the artistic resurrection, creates his own epic universe and suffers with dignity **the pain of alienation**. His text reveals an antinomic world, in between the irrationality of human existence and the man's vehement desire to reach the absolute, to introduce rational order into chaos, a fact that generates a deep internal drama, frequently presented in the modern novel in the form of deception, powerless revolt or active inward passion.*

Key-words: *literature, totalitarian system, biography.*

Încercând să contureze onirismul literar românesc, Tănase îl percepe ca pe un loc special unde sunt grupate opere aparținând literaturii verosimilului și a neverosimilului. Pentru el visul ține de simbolic, de sugestiv. Imaginile de vis trimit la altceva, sunt semnul unui altceva, în timp ce realitatea nudă există pentru ea însăși. Literatura onirică afișează cu ostentație transparența ei proprie. „Acest curent poate fi definit drept efortul unui grup de scriitori de a răspunde la șiretlicul *bunului sens realist*”¹⁴

„Dacă scopul «onirismului» este acela de a distruge «fabula», povestirea, «mesajul», atunci Tănase eșuează ca oniric, întrucât multiplele fire narrative ale cărții se încheagă fiecare într-o povestire separată, o povestire «realistă» și cu «mesaj» politic, care în ultimă instanță explodează în vis. Dar, în măsura în care-și trădează crezul de grup, apartenența la o «mișcare» literară, Tănase nu face decât să-și descopere adevărata sa vocație ca scriitor, dar mai ales ca personaj implicat în grotescul evenimentelor și în transfigurarea lor onirică.”¹⁵ De altfel, scriitorul ne previne asupra modului cum trebuie privită experiența pe care o propune curentul oniric românesc, un curent literar neoavangardist, care prin aparenta revoluție estetică, tinde să se desfășoare în zona inefabilului și a

¹⁴ Textul integral poate fi citit în periodicul francez *Les nouvelles litteraires*, din 21 octombrie, 1976, pp. 4-5.

¹⁵ Ioan Petru Culianu, articol în revista *Limite*, Nr. 32-33, 1981, Paris, pp. 28-29 (despre romanul lui Virgil Tănase: *Apocalypse d'un adolescent de bonne famille, Traduit du roumain par Adela Tirziu et l'auteur*).

incomprehensibilului. „Ea nu permite o *interpretare* (cum se face la școală unde literatura e înfățișată sub formă de cadavru pentru disecție în cadrul unei lecții de anatomie) și se refuză oricărei „înțelegeri”. Ea se cere pur și simplu trăită.

E de la sine înțeles că un asemenea demers literar exclude orice intervenție alta decât de „spălare” a imaginilor care constituie narațiunea, de a le înscrie în cuvintele potrivite ale limbii care le-a dat belșugul unei înțelepciuni venite de mai departe de noi, strânse dintr-o îndelungă străduință de a da lucrurilor nu numai un nume ci și o poziție în lumea săvârșită.

Acest demers literar este prin sine o contestație a oricărui dogmatism – și nu e de mirare că o autoritate politică dogmatică, cum era cea întemeiată pe „învățătura” marxistă (marxist-leninistă, dacă vreți să-i adăugați codicilul practicii politice) s-a arătat mai drastică cu acest tip de literatură decât cu cea care, continuând romanul de tip balzacian, n-o înfrunta decât în punctele neesențiale. El este, îmi îngădui să cred, literatura unei lumi care se naște, care va oferi oamenilor, dacă aceștia vor reuși să supraviețuiască dezastrului modernității, un alt echilibru social și o mentalitate care se va recunoaște în acest tip de literatură care, prea dintr-un timp care nu există încă, rămâne ciudată pentru oamenii timpului de ieri.”¹⁶ Virgil Tănase percepe tentativa grupului oniric ca pe o dublă ambiție, ce implică: crearea unei mișcări literare moderne cu totul opusă realismului – socialist și, în același timp, refuzul oricărui compromis politic. Mai mult, în onirism își puteau găsi adăpost orice simboluri, orice sensuri încifrate, inclusiv aluzii și incitații antitotalitare, iar posibilele implicații politice ale onirismului nu veneau decât să deranjeze regimul.

În Franța, scriitorul obține diploma de la École Pratique de Hautes Études Paris în 1977, susținând o teză despre actor (*La présence du comédien*), iar mai apoi, finalizează un doctorat în sociologia și semiologia artelor și literelor (*Sémiologie de la mise en scène*) sub conducerea științifică a lui Roland Barthes. Virgil Tănase ne surprinde, așa cum de multe ori o face în mai toate aparițiile sale, afirmând de astă dată într-un interviu acordat Simonei Modreanu că relația cu Roland Barthes "n-a fost câtuși de puțin didactică sau literară. Ajuns la Paris¹⁷, în ianuarie, la mijlocul anului universitar, și având nevoie de un *motif valable* ca să-mi prelungesc viza de ședere în Franța (unde n-am vrut să cer azil

¹⁶ *Așa a fost să fie...*, Simona Modreanu în dialog cu Virgil Tănase, Editura Junimea, Iași, 2019, pp. 19-20.

¹⁷ V. și Iancu, Elena, *Viziune creativă în dramaturgia lui Matei Vișniec*, în Oana Magdalena Cenac (coord.), *Manifestări ale creativității limbajului uman*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, pp. 53-60; <http://www.fabula.org/actualites/oana-magdalena-cenac-coordonator-manifestari-ale-creativitatii-limbajului-uman-manifestations-de-la-66935.php>.

politic și deci trebuia, tot la câteva luni, să dovedesc că-mi continui studiile aici), l-am rugat pe Barthes să mă înscrie la Ecole de Hautes Etudes. ”¹⁸

La sfârșitul anului 1979, Tănase obține cetățenia franceză pentru întreaga familie: pentru el, soția sa și primul lor fiu, Toma. Virgil Tănase refuză în permanență noțiunea de exil și nu va cere niciodată azil politic. Pentru Virgil Tănase, exilul „a fost acela al unui călător singuratic într-o lume unde ni se cere să ne plimbăm doar în grup acompaniați de-o muzică militară.”¹⁹ Stabilit într-o țară străină, scriitorul rămâne convins că regimul comunist nu era decât o formă istorică tranzitorie a unui monstru profund care îmbracă haina unei ideologii, iar lupta lui se ducea doar cu acest monstru. El nu dorește să fie pus în rândul celor care fac din exil o meserie sau cel puțin o condiție.

Pentru Virgil Tănase, lumea ce se reflectă în oglinda de conștiință a memoriei sale este una coșmărească, aberantă, apocaliptică, este o lume a trăirilor absurde, a unor existențe traumatizate, a unor demersuri halucinante efectuate oarecum în transă, în circumstanțe de obligativitate, fără soluții de ieșire sau de depășire a unei crize morale continue. *Autoficțiunea este povestea transformării eului narator, a regăsirii lui - o poveste care-și manifestă convențiile narrative constitutive, în ideea de a fi sinceră cu cititorul.* „Ce altceva este romanul decât silința autorului de a născoci faptele fictive ale unei vieți care, în contextul unui moment istoric precis în măsură să le amplifice și să le dea exemplaritate, alcătuiesc, încetul cu încetul, din elemente verosimile, destinul unui individ?! Biografia nu e altceva decât un roman ale cărui episoade au fost deja scrise. Ele există – concrete, indiscutabile, imposibil de măsluit (de altfel la ce bun? dacă vrem să „mințim adevărat” n-avem decât să facem o operă de ficțiune pură, nu e nevoie de pretextul unui vieți cât de cât cunoscute). ”²⁰

Este lesne de înțeles că nu numai povestirea trebuie să fie autentică, ci și cadrul ei. „Eul autoficționar nu relatează o poveste căreia i-ar fi fost martor, ci se povestește pe sine, este eroul propriilor fapte puse în cuvinte și enunțatorul cuvintelor care le reprezintă”.²¹ Ceea ce contează în textul autoficțional este *încorporarea* detaliilor biografice, diseminarea autorului în propria operă și nu recuperarea intențiilor sale. De altfel, scriitorul oniric nu face altceva decât să experimenteze cu voluptate diversitatea eurilor sale, totul așezat armonios și haotic într-un cadru zbuciumat sau potolit.

¹⁸ *Așa a fost să fie...*, Simona Modreanu în dialog cu Virgil Tănase, Editura Junimea, Iași, 2019, p. 21.

¹⁹ *Virgil Tanase: le promeneur solitaire.*

²⁰ *Așa a fost să fie...*, p. 121.

²¹ Alexandru Matei, *Autoficționarii*, România Literară, Anul XXXIX, Nr. 21, 26 mai 2006.

Virgil Tănase tratează în romanul său tema „condiției umane” sau condiția scriitorului.²² Literatura condiției umane primește o definiție destul de lămuritoare din partea istoricului literar Liviu Petrescu: „este conflictul dintre setea de absolut a ființei umane, pe de o parte, și existența anumitor principii limitative, pe de altă parte”.²³ Virgil Tănase se numără printre scriitorii români bine integrați în spiritul exilului, care subzistă cu fermitate încercărilor vieții prin atitudine, prin transparență, luciditate și meticulozitate tipic românească. Părăsind orizontul conflictelor sociale, ieșind din spațiul opresiv, Virgil Tănase cucerește lumea literară franceză printr-o formulă epică și un traseu existențial propriu, perpetuând astfel, într-o țară străină, arta românească: „... literatura noastră nu va începe să existe peste hotare decât atunci când acest subiect va înceta să ne mai preocupe. Atunci când, luând pildă după cei adunați odinioară, acum aproape 150 de ani, în jurul statuii lui Pușkin, vom face și noi o sărbătoare națională din dezvelirea unui monument de scriitor, dintre aceia prin care devenim noi înșine minunați pentru că împărtășim cu ei o limbă dumnezeiască, care e numai a noastră și care legitimează existența noastră ca popor.”²⁴

BIBLIOGRAFIE

- Culianu, P. I., *Limite*, Nr. 32-33, 1981, Paris (despre romanul lui Virgil Tănase: *Apocalypse d'un adolescent de bonne famille, Traduit du roumain par Adela Tirziu et l'auteur*).
- Ezine, Jean, Louis, *Un écrivain roumain baillonné parle, Les nouvelles littéraires*, 1976, Anul 54, Numar 2555.
- https://www.academia.edu/35030435/Proza_romaneasca_contemporana_Bogdan_Popescu_Razvan_Radulescu
- Iancu, Elena, *Viziune creativă în dramaturgia lui Matei Vișniec*, în Oana Magdalena Cenac (coord.), *Manifestări ale creativității limbajului uman*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, <http://www.fabula.org/actualites/oana-magdalena-cenac-coordonator-manifestari-ale-creativitatii-limbajului-uman-manifestations-de-la-66935.php>.
- Ifrim, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian*, CLCWeb: Comparative Literature and Culture (ISSN 1481-4374) [http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/_nr.16.1 / March 2014](http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/_nr.16.1/March.2014), Purdue University Press, <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/>, Accession Number WOS:000333326200011.
- Junimea, Iași, 2019.
- Matei, A. *Autoficționarii, România Literară*, Anul XXXIX, Nr. 21, 26 mai 2006 .
- Petrescu, L. *Romanul condiției umane, Studiu critic*, Editura Minerva, București, 1979.
- Tănase, Virgil, *Așa a fost să fie... Simona Modreanu în dialog cu Virgil Tănase*, Editura *Virgil Tănase : le promeneur solitaire, Combats magazine*, 18 octobre 2004.

²² Vezi romanele *Apocalipsa...., La vie mystérieuse et terifiante..., Zoia, Ils reflourissent, les pommiers sauvage*.

²³ Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane, Studiu critic*, Editura Minerva, București, 1979, p. 11.

²⁴ *Așa a fost să fie...*, p. 137.